лицу, то лугіс замвинется посредствомъ ітлугіс. Мы предполагаемъ, чта дается арц-деньги, требующее (д).

Настоящее.

Нуні лубулла; дітлубулла нушавн лубулла; дітлубулла буні лугуллі; дітаугуллі бушаан лугулла; дітлугулла bītiin лугулі саj, дітлугулі саj hittiлі лугулі саві, дітлугулі саві.

Прошедшее совершенное.

Нуні лугіра, дітлугіра Куні лугаді, дітлугаді hītiin лугів, дітлугів

нушаан лугіра, дітлугіра Бушаан лугада, дітлугада hirrini лугів, дітлугів.

Прошедшее упреждающее: лугуллі, дітлугуллі (не мъняется). Будущее,

Нуні лугас, дітлугас йуні лугад, дітлугад hīтіін дуѓа, дітлуѓа

нушаан луѓаћа, дітлуѓаћа Бушаан лугада, дітлугада hirriai ayra, дігауга.

Будущее допускаемое.

Нуні луѓас, дітлуѓас Буні лугаві, дітлугаві hītiin ayfab, **gitayfab**

нушавн лугаба, дітлугаба **Пушаан луѓава, дітлуѓава hittisi** луѓав, дітлуѓав

Условное настоящее и будущее.

Нуні лугаслі, дітлугаслі и т. д.; нушаан лугабалі, дітлугаhāji u t. i.

Условное предполагаемое.

Нуні лугасліллі, дітлугасліллі в т. д.; нушави лугабаліллі, дітavřafializni u t. j.

Условное допускаемое.

Нуні лугаслілла, дітлугаслілла и т. д.; нушави лугайалілла, gitayfahābilba u t. g.

Зависимое от условія.

Нуві лугіша, дітлугіша Cyni syřimi, zitsyřimi hitiin ayric, aitayric нушаан лугіша, дітлугіша **Бушаан лугіша, дітлугіша** hirriai ayrıc, girayrıc.

Зависимое от условія прошедшее: лугіші, дітлугіші (не м'вняется).

Причастіе настоящее: муївні, дітлуївні; множ. луївнті, дітлуївні; дітлуївнті.

Причастіе будущеє: лубісіл, дітлубісіл; множ. лубісті, дітлубісті.

Причастіе въроятное: лугуя, дітлугуя; множ. лугугі, дітлугуті.

Дъепричастія:

- а) настоящее: лугулі, дітлугулі.
- b) для того, чтобы..., на столько, чтобы...лугарі, дітлугарі.
- с) пока....куї араші, дітлуї араші.
- d) хотя....лугулабаллі, дітлугулабаллі.
- е) вт то время какт....лутуйілі, дітлутуйілі.
- f) послю того какъ....лугуларыі, дітлугуларыі.
- g) cz mnaz nopz kakz....zyfyñē, gitayfyñē.
- h) лишь только....лугумад или лугумадал, или лугуоанал;
 дітлугумад или дітлугумадал, или дітлугуоанал.

Повелительное.

Куні лугін, дітлугін Кушаан лугіна, дітлугіна Мітіін лугав, дітлугав hittiлі лугав, дітлугав.

Отплагольное: дугні, дітлугні.

§ 156. Значительныя неправильности встрёчаются въ спряженіи глагола одиночнаго значенія уфес— пойти.

Неокончательное: удес, жен. дудес, сред. вудес; множе. вудес и дудес.

Прошедшее несовершенное.

Ну ідwæjpa *Женск*. ну дідwæjpa *Сред*. ну відwæjpa бу ідwæjpi бу дідwæjpi бу відwæjpi hir ідwæj сај hir дідwæj сарі hir відwæj саві

Множ. нуша діqwæjpa fiyma діqwæjpa hirri віqwæj саві, ср. діqwæj сарі.

Прошедшее совершенное. Ну ід женна Женск. (д) Средн. (в) Множ. нуша дід женна (B) **Бу** удажді **(1) буша** дуджаа (B) hit iqwæn **(g)** hitti biqwæs, cp. (4). Прошедшее упреждающее: іджејрі, женск. (д) средн. (в) множ. (д, в). (Не мъняется). Давнопрошедшее: ідwæніллі, женск. (д), средн. (в); множ. (д, в). (Не мъняется). Будущее допускиемое. Ну удес Женск. (д) Средн. (в) Множ. нута дудейй **ћуша ду**дæвā **Бу у**qæві (\mathbf{x}) (B) **hiт** уфæв (x) hітті вудев, ср. (д). (B) Условное настоящее и будущее. Ну уджелі Женен. (д) Средн. (в) Множ. нупа дуджбалі бу удадлі **(A)** (a) **Буша ду**фадалі hit vaæsi **(I**) (B) hiтті вудёлі, ср. (д). Условное предполачаемое. Ну уджеліллі (лірі) Жен. (д) Ср. (в) Мн. нуша дуджбаліллі (лірі) Бу у**q**æдліллі (лірі) (д) Бу**ша ду**дадаліллі (лірі) (B) hiт yqæaiлаi (aipi) (в) bitti вуджаілаі (лірі) (д). (**x**) Условное допускаемое. Женск. (д) Средн. (в) Ну усфеслілла (ліра) (B) **пу усредима** (ліра) **(A)** (**1**) (B) hiт удёлілла (ліра) или уделла Множ. нута дудебелілла (ліра) или дудебелла пуша ду**дедаліла (ліра) или дудедалла** bitti вудёлілла (ліра) яли вуделла (д). Зависимое от условія. Ну удета Женск. (д) Среди. (в) Множ. нута дурета hy yaæmi (B) Буша дуджша **(I)** hit yqæc (д) (B) hітті ву**д**ас (д). Зависимое от условія прошедшее: уджті (д. в). (Не м'яняется).

Причастіє прошедшеє: ідженія (д. в); множ. відженті (д). Причастіє будущев: уджсіл (д. в); множ. вуджсті (д). Іпепричастія.

- a) прошедшее: iqwæj (д, в).
- b) для того, чтобы..., на столько, чтобы....yqæpi (д, в).
- c) пока.... у qæраші (д., в).
- d) хотя....iqwæннаћаллі (д. в).
- е) во то время како...і дженбілі (д. в).
- f) посль того какъ...iqwæннарhi (д. в).
- g) съ торг какъ...iqwæнна (д, в).
- h) мишь только...iqwaнмад, или iqwæниадал, или iqwæн'оанал.

Повелительное.

Пу уджи *Женск.* (д) *Среди.* (в) *Множ.* Пута дуджна **hiт** удæв (\mathbf{z}) (B) hітті вудав (д).

Отглагольное: удні, женск. дудні, средн. вудні.

§ 157. Отъ усес происходить, между прочими, глаголъ продолжительного значенія арфес-уходить.

Неохончательное: арфес (для всёхъ трехъ родовъ).

Настоящее. Ну арджелла пуша арджелла hy apqwæjji

Буша арджелла

hiт арqwæлi сај и пр. hiттi арqwæлi саві, сарі.

Прошедшее совершенное:

Бу арфаді

Ну арфера или арфженна импа арфера или арфженна

Буша арфеда

hiт ардев **или ар**дwен

hiтті арqæв или арqwæн.

Прошедшее упреждающее: вражеллі (не ивняется).

Будущее. Ну ардес нуша ардейя

бу ар**q**æд буша арфæдā

hiт арqæн hiтті арqæн.

Будущее допускаемое. Ну ардес нуша ардейл

Бу арфеві **Буша ар**фева hir apqæs

hiтті арфæв

Условное настоящее и будущее.

 Ну арфеслі
 нуша арфебелі

 бу арфедлі
 буша арфедалі

 hiт арфелі
 hiтті арфелі.

Условное предполагаемое.

Ну арфесліллі (лірі) нуша арфебеліллі (лірі) бу арфедліллі (лірі) буша арфеделіллі (лірі) hir арфеліллі (лірі) hirri арфеліллі (лірі)

Условное допускаемое.

Ну арфеслілла (ліра) нуша арфебелілла (ліра) нли арфебалла бу арфеділла (ліра) буша арфеділла (ліра) нли арфедалла інт арфелілла (ліра) нли арфедалла інт арфелілла (ліра) нли арфедалла

вкижрав или

Зависимое от условія.

Ну арфениа нуша арфениа Бу арфениі Бунка арфениа Міт арфес hirri арфес

Зависимое от условія прошедшеє: арфжті (не ивинется).

Причастіе настоящее: арджні, множ. арджнті.

Причастіє будущеє: арфесіл, множ. арфесті.

Причастіє впроятное: арджел, множ. арджеті.

Дъспричастія:

- а) настоящее: арджелі.
- b) для того, чтобы..., на столько, чтобы....apqæpi.
- c) nowa....apqæpami.
- d) xomя....ардwæдāћаллі.
- е) въ то время какъ...apqwæfi.ni.
- f) nocare more kaku...apqwæjaphi.
- g) cs maxs nops какз....apqwæfiē.
- h) мишь только....ард жемад или ард жемадал, или арджеоанал.

Формы повелительного производятся отъ глагола уфес. Отглагольное: арфяі. § 158. Большая часть глаголовь, кончащихся въ неокончательномъ на а с или ж с, вводять бунву w въ нёноторыя формы сприженія своего. Такимъ образомъ:

Ірбес (прод.) бороться; настоящее ірбинала, прошедет. упрежд. урбиналі, будущее ірбинес, 3-е л. ірбинер, причастів в'яроятное ірбинел, д'явпричастія: ірбинелі, ірбинелій, ірби

Івес (прод) шутить, вакь ірвес.

Ікже (прод.) ударять, какъ ірйже.

Ільас (одиночи.) выбрить; прошедш. несоверш. ільмајра, прошедш. соверш. 1-е л. ільманна, (2-е л. ільаді), 3-е л. ільман; прошедш. упрежд. ільмајрі, давнопрошедшее ільманіллі, прич. прошедш. ільманіл, деспричастія: ільмај, ільманналі, ільманнад.

Луфас (прод.) брить; настоящее луфжала, прошед. упр. луфжалі, причастіе върожтное луфжал, дъспричастія: луфжалі, луфжалайаллі, луфжайілі, луфжаларрі, луфжайе, луфжамад.

Ірас (оденочи.) украсть, какъ ільас.

Ільас (прод.) врасть, какъ лувас.

Іркес (одиночн.) воспитать; прошедш. несоверш. іркиелліра, прошедш. соверш. 1-е л. іркиерра (2-е л. іркеді), 3-е л. іркиер; прошедш. упрежд. іркиеллірі, давнопрошедшес іркиеріллі, прич. прошедш. іркиеріл, двепричастія: іркиеллі, іркиеллабаллі, іркиербілі, іркиелларіі, іркиелла, іркиериад.

Руркіес (прод.) воспитывать; настоящее руркімедла, прош. упрежд. руркімедлі, прич. віроятн. руркімед, дівопричастія: руркімеді, руркімедійаллі, руркімейілі, руркімедаріі, руркімепе, руркімемад.

Іррас (прод.) обманывать; настоящее іррала, прошедш. упрежд. ірралаі, будущее іррала, 3-е л. іррал, прич. вър. іррал, двепричастія: ірралі, ірралабаллі, ірралабаллі, ірралары, ірралаба ірралада.

Ішкие (прод.) царапать, какъ ірбес.

Уміже (прод.) играть, какъ іріжес.

Урас (прод.) лонать, какъ лурас.

Следующіе глагоды, вончащіеся на ас и ес, спрягаются правильно (§ 144): weefeec—схватиться, депр. weefeeлi; weefeec—ударить, депр. weekeeni; iphac—обиануть, депр. iphani; imkeec—соспоблить, депр. imkeeni; урфас—сломать, депр. урфалі.

§ 159. Въ противуположность вышесказанному, глаголы, кончащіеся въ неокончательномъ на wic, выбрасывають w въ нѣкоторыхъ формахъ своихъ. Таковие глаголы бывають одиночные и продолжительные, 1-го или 3-го спряженія.

Глаголы одиночного значенія.

а) 1-10 спряженія: wamfiwic—промовнуть, прош. несов. wamfiyлліра, прош. соворш. wamfiyppa, (2-е л. wamfiwaді), 3-е wamfiyp, прош. упрежд. wamfiyллірі, давнопрош. wamfiypiллі, прич. прош. wamfiypiл, двепричастія: wamfiyллі, wamfiyллі wamfiynлаfiaллі, wamfiynni, wamfiynnaphi, wamfiynnā, wamfiynnap.

Подобнымъ образомъ: wamqwic—взмутиться, waprwic—обмотать, ерхwic—подняться, iprwic—завершуть, ipxwic—взготовиться.

b) 3-ю спраженія: ақшіс—вырости, прошедш. несоверш. ақуіра, прош. сов. ақунна, (2-е л. ақшаді), 3-е ақун, прош. упрежд. ақуірі, давнопр. ақуніллі, прич. прош. акуніл, джепричастія: ақуі, ақунпайаллі, ақунбілі, ақунварді, ақунна, ақунмад.

Подобнымъ образомъ: алкwic—зажечь, алкwic—вылёвть, wahwic—носёвть, waлiwic—выпросить, hелкwic—написать, iлhwic—варёвать, ілкwic—написать, iрewic—съёсть, waлikwic—проснуться, алхwic—неремереть, itaahwic—застетнуть, сусіталкwic—увянуть, шільwic—приказать.

Глаголы одиночнаго вначенія 2-го спраженія спрягаются правильно, т. е. не выбрасывають w, кажь то: wækwic-pasстроить, двепр. прош. wækwiлi; rwic-yangura, rwini; irwic —сжечь, irwizi; ip'wic—высохнуть, ip'wizi; ipawic—облупить, ipawizi; ipqwic—разорнаться, ipqwizi; iqwic—расколоть, iqwizi; miliapawic—накрыться, miliapawizi.

Глагоды продолжительнаго вначения спригаются по образцу і кwic (§ 152); ракнообразіе встрівчается лишь въ формахь будущаго (§ 149).

Arwic — не быть (§ 71); будущее: 1-е лицо агус, 3-е агу.

Wanhwic-свять, wanhwac, wanhwan (a).

Ікwic—разстроивать, ікус, ікур (у).

Гwic-видъть, гwac, гwaн (a).

Irwic—жечь, iryc, iryp (у).

Іркwіс-лупить, іркус, іркур (у).

Ipqwic---вороться, ipqyc, ipqyp (у).

Ідшіс-колоться, ідус, ідур (у).

§ 160. Какъ мы видёли выше (§ 141), гласная ж, находясь въ корне глагола, въ некоторыхъ формахъ превращается въ а. Повидимому, тутъ оказываетъ вліяніе гласная последующаго слога; если она есть а, то въ предыдущемъ слоге ж превращается въ а; если же она есть і, то ж не изменяется, за исключеніемъ того случая, если между этими двумя гласными находятся две согласныя. Возьмемъ для примера глаголъ жейс—перейти.

Неокончательное жекіс.

Прошедшее несовершенное жкізла и пр.

Прошедшее совершенное жкіра, акаді, жків и пр.

Прошедшее упреждающее жкіллі; давнопрошедшее жківіллі.

Будущее допускаемое акас, акаві, акав и пр.

Условныя акаслі, акасліллі, акаслілла.

Зависимыя от условія жкіта, жкіті.

Причастія жківіл, жкісіл.

Дпепричастія жкілі, акарі, акараші, жкілайаллі, жківнілі, жківлары, жківла, жківлад.

Посемительное aka, akab, akajā, akab.

Отглагольное вкиі.

§ 161. Въ заключение исчисления неправильностей, встричающихся въ хюркилинскихъ спряженияхъ, взглянемъ на образование 2-го лица запретительного навлонения, т. е. отрицательно-повелительного. Можно думать, что форма эта исключительно встричается для глаголовъ продолжительнаго значения (§ 94); для глаголовъ одиночнаго значения ома, по мяйнию хюркилинцевъ, возможна, но представляетъ что-то странное, малоупотребительное.

Запретительное образуется вообще присоединениемъ слога ма во 2-му лицу будущаго времени: іріс, іруд—мајруд; італhic, італнад—мајталнад; ілзіс, ілзад—мелкад; ііс, іуд—мај'уд; балкіс, балкад—мабалкад. Эти примъры показывають и различныя измъненія, которымъ подвергается начальное і, когда передъ нимъ ставится слогъ ма.

Глаголы, начивающіеся съ а или е, впереди слога ма, приставляють еще слогь ад для запретительнаго. Впрочемъ, это не составляеть необходимости.

Алкіс—взбъгать, малкад и адмалкад.

Арціс-приподнимать, марцуд и адмарцуд.

Ај'іс-достигать, мај'уд и адмај'уд.

Елзіс-вставать, мелаад и адмелзад.

Елтіс-вынимать, мелтад и адмелтад.

Алқwic--выростать, малкwag и адмалкwag.

Ајкес-черпать, мајкwед и адмајкwед.

Ал'іс-ср'язывать, мал'ад и адмал'ад,

Елдіс-выкариливать, мелдад и адмелдад.

Алеwic-зажигать, малкwag и адкалеwag.

Архіс-носить, мархад и аднархад.

Ајсіс-повупать, мајсуд и адмајсуд.

Ajkic-въшать, мајкуд и адмајкуд.

§ 162. Разобравъ формы спряженій хюринлиненихъ глаголовъ, мы сдёлаемъ еще нёсколько зам'ячаній населельно свойства нёвоторыхъ изъ нихъ измёнять буквы по родамъ и числамъ (§ 8).

- 1) Если глаголъ начинается буквой а или ж въ мужескомъ родъ единственнаго числа, т. е. не принимаетъ надставни w, то ни въ какомъ случав не принимаетъ онъ и никавихъ другихъ надставокъ. Такъ напр. агwic—не быть, hiтагулі сај—онъ не есть, hiт агулі сарі—она не есть, hiт агулі саві—оно не есть, hiтті агулі саві (сарі)—они не суть; жкіс—перейти, hiт жків—онъ (она, оно) перешель и пр., hiтті жків—они перешли.
- 2) Напротивъ, глаголы, начинающіеся съ і или у, некогда не принимають надставки w, но принимають надставки д и в. Какъ мы уже видъли, іс сдълаться (муж.), діс (жен.), віс (средн.), віс и діс (множ); удже—пойти (муж.), дудже (женск.), вудже (средн.), вудже и дудже (множ.).
- 3) Всё встрётившіеся меё глаголы, начинающіеся съ w, подлежать измёненіямь буквь. Но встрёчаются существительныя, равно какъ и прилагательныя (§ 36) съ производными оть нихъ словами, начинающіяся съ w и не подлежащія таковымь перемёнамь. Само собою разумёнтся, что и глаголы, обравовавшіеся изъ соединенія съ таковыми словами, не подлежать перемёнамь w, какъ напр. wæw'ic—вскрикнуть; waнајіс—согрёться, waнадіс (женск.), waнавіс (средн.), waнавіс и wanaдіс (множ.).
- 4) Встръчаются глаголы, начинающіеся съ і или у и не подлежащіе викакимъ категорическимъ измъненіямъ, какъ напр. ie—сказать (§ 150), урсіс—летать, укіс копать и т. п.
- 5) Хюрвилинскій язывъ изобилуєть глаголами, воторыхъ значеніе изміняется при помощи приставочныхъ частиць, подобно тому вавъ по-руссен: встать, пристать, подстать, предстать, мастать, застать, достать и пр. и пр. Тавовыя частицы могуть сами по себі подлежать изміненіямъ въ началі, въ серединій и въ вонці, черезъ что и глаголу сообщаются раз-

нообразныя изміненія какъ въ началів, такъ и въ серединів его. Разборъ таковыхъ изміненій, между прочимъ, послужить дополненіемъ замінаній, сділанныхъ уже о слитів и изміненій гласныхъ (§§ 3 и 4).

а) Слёдующіе глаголы образованы надставкой а (общее значеніе *вверхз*).

 \overline{A} іс — достигнуть вверхъ, нзъ а и waic (д, в); аіс вм. awaic (\S 4), адаіс, аваіс.

Ај'їс — достигать вверхъ, изъ а и іїс (д, в); ај'їс вм. аіїс (§ 3), адіїс, авіїс.

Ајзіс-- встать, изъ а и ізіс (д, в); адізіс, авізіс.

Елзіс-вставать, изъ а и ілзіс (д, в); аділвіс, авілвіс.

Ākæc—вбить снизу вверхъ, изъ а и wækæc (д, в); адеkæc, авекæc.

Ајдіс-вывормить, изъ а и ідіс (д, в); адідіс, авідіс.

Елдіс—вывармливать, нев а и ілдіс (д, в); аділдіс, авілдіс. Алеміс—зажечь, нев а и малеміс (д, в); адалеміс, авалеміс.

Алеwic—зажигать, изъ а и улеwic (д, в); адулеwic, авулewic.

Ерхwic—подняться, изъ а и ірхwic (д, в); адірхwic, авірхwic.

Архіс—подниматься, изъ в и урхіс (д, в); адурхіс, авурхіс. Атіс—посадить, изъ в и waтіс (д, в); адатіс, аватіс.

Отсюда видно, что а, находясь внереди слога wa или wæ, сливается съ нимъ въ одно долгое а; если же слъдують двъ согласныя, то въ а воротвое. І послъ а превращается въ ј; если же слъдують двъ согласныя, то а и і сливаются въ е. У послъ а превращается въ w, если слъдуеть одна согласная; если же двъ, то она исчезаеть.

b) Подобнивъ же образовъ составляются глагоды при помощи надставии ћа (общее значеніе *сверху внизз*).

ћакіс-положить, изъ ба и wakic (д. в); бадакіс, бавакіс.

Бæqic—сдѣлать сверху винзъ, изъ ба и wæqie (д, в); Бадæqic, бавæqic.

Пакжес—вбить, изъ на и wækæc (д, в); наджекæс, навжекæс. Пај'іс—свсть, изъ на и іїс (д, в); надініс, навініс. Пајніс—упасть, изъ на и ініс (д, в); надініс, навініс. Пајкіс—стать, изъ на и ікіс (д, в); надікіс, навікіс. Пајкіс—класть, изъ на и ікіс (д, в); надікіс, навікіс. Пер'їс—садиться, изъ на и ір'їс (д, в); надір'їс, навір'їс. Пелсіс—лежать, изъ на и ілсіс (д, в); наділсіс, навілсіс. Пелкусс—написать, изъ на и ілкусс (д, в); наділкусі, навілкусіс.

Пажкіс—спуститься, изъ Ка и укіс (д, в); Бадукіс, Бавукіс-Павкіс—спуснаться, изъ Ка и узкіс (д, в); Бадулкіс, Бавулкіс.

Примичиніе. Н'виоторые изъ означенных наме глаголовъ мало употребительны или вовсе не употребительны безъ надставокъ, но, тёмъ не мен'ве, существованіе ихъ къ язык'в несомн'яню. Такъ напр. ііс есть продолжительная форма отъ одиночныю глагола waic, но, сверхъ того, есть и глаголъ одиночный ііс, им'яющій продолжительную форму ір'їс. Глаголъ этотъ встрічается въ вид'є: haj'їс, hep'їс; ітіїс, ітір'їс и пр., но въ простомъ вид'в я его не могъ отыскать. То же зам'вчаніе и для дальн'яйшихъ прим'вровъ.

 с) Надставва са означаетъ движеніе или д'ятствіе горизонтальнов, ни вверхъ, ни ввиять.

Саіс—достигнуть, изъ са и waic (д, в); садвіс, саввіс. Сајтіс—вытащить, изъ са и ітіс (д, в); садітіс, савітіс.

Селтіс—вытасвивать, изъ са и ілтіс (д, в); саділтіс, савілтіс.

Самкіе—броситься, изъ са и укіс (д, в); садукіс, савукіс. Салкіс—бросаться, изъ са и улкіс (д, в); садулкіс, савукіс.

d) Надставка mi означаеть движеніе на.

Пішатіс—оставить на верху, изъ щі и матіс (д, в); шідатіс, шіватіс.

Шіwaic—увидёть, изъ щі и waic (д, в); шідаіс, шіваіс.

Шејзіс—встать на, наъ mi и ајзіс (а и ізіс—д, в); шёдізіс, mēsiзіс.

Шелзіс—вставать на, изъ ші и елзіс (а и ілзіс) (д, в); шёділзіс, шёвілзіс.

Шіј'іс-видъть, изъ ші и іїс (д. в); шідіїс, шівіїс.

Шіјбіс — попасть на, изъ ті и ібіс (д. в); тідібіс, тівібіс.

Шільміс—приказать, изъ ші и ільміс (д. в); шідільміс, шівільміс.

Шіwкіс-напасть, взъ ші и укіс (д, в); шідукіс, шівукіс.

Изъ этихъ примъровъ видно, что і, находясь впереди слога wa, не измѣннется; впереди а превращается оно въ ē, если слѣдуютъ одна согласная; въ e, если слѣдуютъ двѣ; впереди і въ j; два і сливаются въ одно короткое впереди двухъ согласныхъ; у превращается въ w, предпествуя одной согласной.

Е, у означаеть движение подъ.

Ујћіс-подпасть, изъ у и іћіс (д. в); удіћіс, увіћіс.

Ујтушіс — подложить, вет у и ітушіс (д, в); удітушіс, увітушіс.

Ар вообще удаленіе.

Арwamic или арашіс—укодить, изъ ар и wamic (д, в); ардашіс, арвашіс.

Арудес—уйти, изъ ар и удес (д, в); ардудес, арвудес. Біла движеніе *позадь*.

Білајніс—стать повади, наъ Біла и іс (д, в); Біладіс, Білавіс.

Дура-онъ.

Дурерхwic—выйти, изъ дура и ірхwic (д, в); дурадірхwic, дуравірхwic.

f) Въ следующихъ глаголахъ надставки присовокупляють къ окончаніямъ своимъ родовия буквы. hawwagic—выйти, изъ haw (p, в) и wagic (д, в); hapдакіс, haввакіс.

I) і шуріс—научить, изъ hіш (р, в) в уріс (д, в); Мрдуріс, Віввуріс.

hiwyqic—помочь, изъ hiw (p, в) и уціс (д, в); hiрдуціс, hiввуціс.

Уwyńie—спастись, изъ уw (р, в) и уќіс (д, в); урдужіе, уввуќіс.

Шімасіс-сиять, изъ шім (р. в) и асіс; шірасіс, мівасіс.

 д) Въ следующихъ глаголахъ надставки изменяютъ родовыя буквы въ середине.

Уwajzic — убраться, изъ уwa (р, в) и ізіс (д, в); урадізіс, увавізіс.

Уwелзіс— убираться, изъ уwa (р, в) и ілзів (д, в); ураділзіс, увавілзіс.

Уwæfiific---ynacть, изъ ywæfi (р, в) и ific (д, в); урæfiдіfic, увæfiвіfic.

h) Слёдующіе глагоды служать примірами сложных выміненій.

Wæñiñic—начать, ввъ wañ (д, в) и iñic (д, в); даñдiñic, ваñвiñic.

Wapcic—перемъпиться, изъ wapc (д, в) и ic (д, в); дарсдіс, варсвіс.

Памейціс—выставиться, изъ haw (р, в), са и wagic (д, в); hapcagagic, habcabagic.

Уйнаwkic—войти, изъ уйна (д, в) и укіс (д, в); дуйнадукіс, вуйнавукіс.

Упналкіс—входить, нев упна (д, в) и улкіс (д, в); дупнадулкіс, вупнавулкіс.

Шіматіс--спять, нет шім (р, в), а и матіс (д, в); шірадатіс, шіваватіс.

Шіwалтіс—снимать, изъ шіw (р, в), а и wалтіс (д, в); шірадалтіс, шівавалтіс.

Шіwhawкіс—слъзть, взъ шіw (р, в), ha в укіс (д, в); шірhадукіс, шівhавукіс.

Шімберхміс—спуститься, взъ шім (р, в), ба и ірхміс (д, в); шірбадірхміс, шівбавірхміс.

- § 163. Превращеніе глаголовъ одиночного значенія въглаголы значенія продолжительного происходить весьма равнообравно, какъ то видно изъ слёдующихъ примёровъ, и едва ли можетъ быть подведено нодъ опредёленныя правила.
- а) Неокончательное продолжительное тожественно съ одиночнымъ.

Ал'іс—отръзать сверху 3-е спр., ал'іс; waxic (д, в) накормить 3, waxic (д, в); гwic—увидьть 2, гwic; han'іс—сръзать 3, han'іс; haptic—налить 2, haptic; iwhic—бросить 2, iwhic; irwic (д, в) сжечь 2, irwic (д, в); ipxwic (д, в) облунить 2, ipxwic (д, в); iphac (д, в) обмануть 2, iphac (д, в); увшіс (д, в) закалить 2, увшіс (д, в); ушкіс (д, в) вычистить 2, ушкіс (д, в); сал'іс—вырубить 3, сал'іс; сальжіс—разстегнуть 3, сальжіс. Следующіе глаголы, подлежащіе изм'ененю родовых буветь въ одиночномъ значенія, не подлежать таковому въ продолжительномъ: ipqwic (д, в) раворваться 2, ipqwic; ipmic (д, в) сжать (о клебе) 2, ipmic; itic (д, в) новолотить 2, itic; imkæc (д, в) сосвоблить 2, imkæc; iqwic (д, в) располоть 2, iqwic.

- b) Be carryomuse that charges a speedamaetch be it about the companion of the carryomast contains a speedamaetch contains contained a speedamaetch contained capate contained capate cap
 - с) А в і превращаются въ у: арсіс полетьть 1-е, урсіс;

вімії (д) разрівниться отъ бремени 1-е, вумії (д); івкіс (д. в) умереть 2, увкіс (д, в); івшіс (д, в) вспугнуться 2, увшіс (д, в); ілбіс (д, в) сварить 3, улбіс (д, в); ілкіс-насытиться 3, улбіс; імфіс-согрыться 1, умфіс (д. в); ірвіс (д. в) погнать 2, урціс (д. в); вінхіс (д) сплесть 1, вунхіс. Слогь wa подобнымъ же образомъ превращается вы у, какъ то: waafic (д, в) запречь 2, увіїс (д, в); маліїс (д, в) срівать 3, уліїс (д, в); wamcic (д, в) устать 1, умсіс (д, в); wapřic (д, в) вайти 2, ургіс (д, в). При этомъ окончаніе wic обывновенно превращается въ іс: wanfiwic (д, в) обмовнуть 1, умбіс (д, в); wamqwic (д, в) вамутиться 1, умціс (д, в); wanfwic (д, в) выпросить 3, yavic (д, в); iahwic (д, в) варъзать 3, yahic (д, в); ір'wic (д, в) высохнуть 2, ур'іс (д, в); washwic (д, в) проснуться 3, улбіс (д. в); алхміс-перемереть 3, улхіс; італьміс (д, в) вастегнуть 3, ітульіс (д, в); ірхміс (д, в) изготовиться 1, ypxic (g, b).

- d) Следующіє глаголы вводять л въ корень: акміс—вырости 3, алкміс; маніс (д, в) отдохнуть 3, малніс (д, в); мафміс (д, в) поселть 3, мальміс; масіс (д, в) привденть 3, малсіс (д, в); машіс (д, в) смёснть 3, малшіс (д, в); мефіс (д, в)
 раздавить 3, мелфіс (л, в); һефіс—насыпать 1, һалдіс; ізіс
 (д, в) показаться 1, ілзіс (д, в); ініс (д, в) завязать 3, ілніс
 (д, в); ірас (д, в) украсть 3, ільас (д, в); ітаніс (д, в) сдёлаться 1, італніс (д, в); ітісіс (д, в) растянуться 3, ітілсіс
 (д, в); уіс (д, в) стереть 3, ул'іс (д, в); укіс (д, в) отдёляться
 3, улкіс (д, в); ітіс (д, в) мавлечь 3, ілтіс (д, в); ваціс (д)
 вспахать 3, валціс (м, д); ікіс (д, в) 3 (встречаєтся съ надставвами), ілкіс (д, в). Wahic (д, в) узнать 1, нмёсть маліс
 (д, в).
- е) Следующіє глаголы вводять р въ корень: ійіс (д, в) попасть 2, ірйіс (д, в); ісі (д, в) отделять 2, ірціс (д, в); іс (д, в) сделяться іріс (д, в); ііс (д, в) 2 (встречаєтся съ надставками), ір'іс (д, в); ітіс (д, в) опротиветь 2, іртіс (д, в);

іціс (д, в) продать 2, ірціс (д, в); удіс (д, в) раздать 2, урдіс (д, в); удіс (д, в) схватить 2, урдіс (д, в); удіс—опустить 2, урдіс (д, в); удіс (д, в) собрать 2, урдіс (д, в); ріціс— запереть 2, ріркіс. Wæfiæc (д, в) схватиться 2, ірбіæc (д, в).

- f) Наобороть, следующіе глаголы выбрасывають р въ продолжительномъ: ірвіс (д, в) сшить 2, івіс; ірзіс (д, в) выдонть 2, ізіс; ірціс (д, в) вымыть 2, іціс; уркіс (д, в) выкопать 2, убіс; урфас (д. в) словать 2, уфас. Замічательно, что всё эти формы продолжительнаго не принимають родовыхъ буквъ. Въ следующихъ глаголахъ выпускается р, а і превращается въ у: ірбіс (д, в) съйсть 3, убіс (д, в); ірдіс (д, в) раворваться 2, удіс; ірфіс (д, в) выпить 2, уфіс (д, в); ірвіс (д, в) сжарить 2, увіс (д, в); ірбіс (д, в) сгнить 2, убіс (д, в); іркwіс (д, в) євъсть 3, укіс (д, в); іркіс (д, в) уродиться 2, ykic (a, b); iptic (a, b) cryctutes 2, ytic; iptic (a, b) cuaстись 2, уціс; ірбіс (д. в) изжарить 2, убіс (д. в); іршіс (д. в) вытвать 2, ушіс (д, в); ілфіс (д, в) прочесть 3, имветь уфіс (д, в); вілдіс (д) смолоть 3, удіс (д, в). Большею же частію, глаголы, начинающіеся съ слога іл, превращають его въ лу въ продолжительной форм'в: вілсіс (д) сврутить 3, лусіс; ілкwie (д, в) написать 3, лукіс; ільас (д, в) выбрить 3, лувас; ілтіс (д. в) ощинать 3, лутіс; ілшіс (д. в) навласть 3, лушіс. Встрівчаются глаголи, повторяющіе р въ продолжительной форм'в, какъ-то: waprwic (д, в) обмотать 1, рургіс; iprwic (д. в) завервуть 1, рургіс; ірбес (д. в) выучить 2, рурбес.
- д) Нъкоторые глаголы образують свои формы продолжительнаго совершенно своеобразно, какъ-то: řіс—дать 2, лугіс; hіс—повести 2, ініс (д, в); іс—сказать, ікміс (д, в) и т. п.
- § 164. Залогь понудительный образуется постоянно черезь присоединение въ глагольному ворню окончанія ійіс. Глаголы такового залога, будучи одиночнаго значенія, спрягаются танъ же, вавъ и глаголы простые, изъ воторыхъ они составлены.

Ізіс—показаться, двепр. ізуллі, 1-е спр.—Ізікіс—заставить повазаться, двепр. ізукуллі, 1-е спр.

Waic—достигнуть, двепр. waiлі, 2 спр.—Waikic—ваставить достигнуть, двепр. waikiлі, 2 спр.

Памкіс—спуститься, двепр. Бамкуј, 3-е спр.—Памкікіс —заставить спуститься, двепр. Бамкукуј 3 спр.

Продолжительныя формы залога понудительнаго образуются подобнымъ же образомъ черезъ присоединение къ корню продолжительнаго значения окончания ікіс. Спряженіе одно (§ 148).

Ілзіс—вазаться, ілзулі.—Ілзікіс—заставить вазаться, ілзікулі.

Iic—достигать, iyai.—Iikic—ваставить достигать, iykyai.

Калкіс—спускаться, Калкулі.—Калкікіс—ваставить спускаться, Калкукулі.

Различіе значенія *заставить казаться*, *заставлять ка- заться* и т. п., смѣшивается въ формахъ залога понудительнаго и можетъ бить выражено не иначе, вакъ сложними
оборотами.

Вілкwіс (3 спр.) написать, вілкwікіс—заставить написать. Лукіс—писать, лукікіс—заставить или заставлять писать.

Даї нуні касар вілкукунна hīriзі—вчера я заставиль его написать письмо.

Певал варбі ца вадаллі лукукулла hit нуні—три дня одно письмо, чтобы онъ написаль, заставляю я, т. е. уже три дня, какь я заставляю его написать письмо.

hap варбі лукукулла hiт нуні— я заставиль его писать каждый день.

Всё глаголы залога понудительнаго имёють страдательный характерь. Согласованіе окончаній сь лицами дёйствующимь и страдательнымь происходить на основаніи совершенно тёхь же правиль, которыя объяснили мы выше для глаголовь wæqic и iqic (§§ 141, 142).

§ 165. Залогь *возвратный* не представляеть ничего особаго вы своихъ формахъ. Для примёра возымемь глаголь гапwæqic—похвалить.

Прошедшее несовершенное.

Нуні ну банжецілла— (я самъ себя похвадиль) Нушаан нуша гапдæсілла

Куні бу гапwæqіллі сунін сај гапwæqіллі сај бушаан буша **тапд**æ**qілла** чу**'ні саві тапв**æqілі саві.

Пушаан буша міскін деефіра—вы сами себя сдівлали біздными, т. е. вы сами себя разворили.

Подобнымъ же образомъ въ глаголв продолжительнаго значенія гапіціс—хвалить.

Настоящее.

Нуні ну řапідулла—я самъ себя хвалю. Нушаан нуша řапдідулла буні бу řапідуллі бушаан буша řапдідулла сунін сај řапідулі сај чуні саві řапвідулі саві.

Подобнымъ же образомъ согласуются окончанія съ лицами и во всёхъ прочихъ глагольныхъ формахъ.

§ 166. Залогь взаимный выражается посредствомъ цалі ца одними одини (§ 51).

Прошедшее несовершенное: нуша цалі ца дуцілла—им другь друга поймали (схватили), буша цалі ца дуцілла, hirri цалі ца вуцілі саві.

Настоящее (продолжительного значенія).

Нуша цалі ца дурцулла—мы другь друга хватаемъ, буша цалі ца дурцулла, hitri цалі ца вурцулі саві.

§ 167. Въ завлюченіе разбора глагольныхъ формъ, приведемъ ивсколько примёровъ, объясняющихъ различния значенія ивкоторыхъ наиболёе употребительныхъ глаголовъ.

Ада усулі сај-отецъ спить (усіс-спать).

Піреріі усуліјрус ну—посл'в полудня сплю я, т. е. вм'вю привычку спать (усуліјрус изъ усулі и ірус—\$ 100).

Дуѓі жблі усаді бу-вчера ты больше спаль.

Панапары hap варбі біреры усус ну— посяв этого (отнынъ) важдый день посяв полудня буду спать я.

Пу усітануллірі, ну пучу шақівбілі—ты уже заснуль, когда я въ тебъ пришель (усітануллірі составлено изъ вория ус (усіс) в ітануллірі (§ 116).

Ну усіталіуала—я начинаю засыцать (усіс и італіуала § 119).

ñy усіталіудлі—ты начинаешь засыпать.

Ну нішкую усітально-я вдісь засну.

Пу усітальад—ты засиешь.

Пу усітальувіјруд hap дубі—ты засыпаень наждую ночь.

Дугеwкунмад ну усітальіра іштабілі—отужинавъ (лишь только я отужиналь), я засыпаль, когда быль маль.

Урші waті ycikic—сына оставь снать (ycikic жалогъ понудительный § 164).

Дурбию усітанійіс, сірі гардвада—дити чтобы ваставить спать, колыбель повачни (усітанійіс валогь понудительный), (усіс, ітаніс в ійіс § 164).

Пуні сі дуђуда-что ты будеть пить?

ñуні сі дуђуліјруда- ты обывновенно что пьешь?

Пула адаан сі дуђуле haнаба—что отецъ твой пьетъ теперь (въ эту минуту или въ замънъ прежияго)?

Ну аруqæс іқулла—я нам'вреваюсь уйти, букв. я уйти говоря есмь (іңwic § 152).

Пула ада дічу waқіс іқулі саў—твой отецъ во мив придти гозоря есть, т. е. готовится, намеревается.

Дубілі шадіж арашіс айалтарі йу нуні— ночью нев дома укодить не повеоляю я теб'ї (айалтарі д'вепр. отриц. для то- 40, чтобы.... оть жалтіс).

Дугілі дічу wamic waлтарі бу адахн--- ночью ко мив приходить пустишься ты отцомъ, т. е. отецъ дозволить тебі приходить во мив ночью.

Ну аручес wатава—я уйти пусти, т. е. пусти меня уйти.